

CZU: 343.14(498+478)

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND ADMISIBILITATEA PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL AL ROMÂNIEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru STOLEARENCO,
doctorand, asistent universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-9484-0796

Cătălina STOLEARENCO,
master în drept, ofițer superior al FDAOSP
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-3762-6878

Rezumat

Calitatea realizării unei justiții corecte poate fi considerată în mare măsură direct proporțională cu profesionalismul desfășurării acțiunilor de urmărire penală, care nemijlocit în fiecare cauză în parte este dirijat de problematica administrării probelor. În segmentul procesual care reglementează buna desfășurare a investigației penale, toate normele de drept ce incriminează sau definesc termenii de probă, mijloc de probă, specificând atribuțiile ofițerului de urmărire penală și a procurorului în obținerea, propunerea, admiterea și aprecierea suficienței acestora. Astfel, se constituie cu adevărat o pondere distinctă, pentru faptul că acestea sunt totalmente concentrate pentru identificarea și stabilirea stării de jure a faptei ilicite comise, precum și din considerentul că, în cele mai des întâlnite momente ale procesului penal, este invocată chestiunea legată de dovezi și de utilizare a procedurilor legale pentru obținerea acestora.

Evaluarea calitativă și deplină a fiecărei probe în parte constituie acel proces psihologic și mintal de apreciere, potrivire și analiză a probelor obținute pentru a formula o concluzie asupra rolului și importanței acestora, și anume cu privire la constatarea tuturor circumstanțelor ce urmează a fi predispușe procesului de probare. Prin urmare, organul de urmărire penală și instanța de judecată au obligativitatea să clarifice situația creată din punct de vedere multilateral, conducându-se în activitatea sa de prevederile legii, ca în final să emită o hotărâre bazată exclusiv pe dovezile administrate în cadrul procesului penal.

Cuvinte-cheie: probă, dovadă, mijloc de probă, organ de urmărire penală, instanță de judecată, proces penal, intimă convingere, proces psihologic.

Summary

The quality of achieving a fair justice can be considered to a large extent directly proportional to the professionalism of the criminal prosecution actions, which is directly directed in each individual case by the problem of the administration of evidence. In the procedural segment that regulates the proper conduct of the criminal investigation,

all the legal norms that incriminate or define the term evidence, means of evidence, as well as specify the powers of the criminal investigation officer and the prosecutor in obtaining, proposing, admitting and assessing their sufficiency, really constitute a distinct weight, for the fact that they are totally concentrated for the identification and establishment of the de jure status of the illegal act committed, as well as from the consideration that, in the most common moments of the criminal process, the issue related to evidence and the use of legal procedures to obtain them.

Thus, the qualitative and full evaluation of each individual piece of evidence constitutes that psychological and mental process of appreciation, matching and analysis of the evidence obtained in order to formulate a conclusion on their role and importance, namely on the ascertainment of all the circumstances that are to be predisposed the trial process. Therefore, the criminal investigation body and the court have the obligation to clarify the situation created from a multilateral point of view, guided in its activity by the provisions of the law to finally issue a decision based exclusively on the evidence administered in the criminal process.

Key words: sample, evidence, means of proof, criminal investigation body, court, criminal process, intimate conviction, psychological process.

Introducere. Constatarea suficienței datelor permissive de a învinui o persoană de comiterea unei infracțiuni, precum și aprecierea acestor informații ca fiind suficiente și legitime reprezintă probabil cel mai important element într-o cauză penală, dat fiind faptul că cumulativ, ansamblul de probe administrate de organele de drept, amploarea muncii depuse de către acești subiecți, precum și, desigur, valoarea și puterea juridică pe care probele le emană, reprezintă temelia unui proces corect, legal și echitabil, care obligatoriu se finalizează cu expunerea instanței de judecată asupra existenței faptei comise, legalității probelor prezentate și în final culpabilității făptuitorului, activitate care deși cunoaște aceleași etape de judecare și este realizată prin proceduri standard, reprezintă cu adevărat un element deosebit de important și complicat.

Potrivit art. 101 alin. (3) CPP, nicio probă nu are o valoare dinainte stabilită pentru organul de urmărire penală sau instanța de judecată [4], cele din urmă fiind evaluate mereu individual ca elemente independente care sunt în stare să influențeze drastic soarta unei persoane, iar dacă cele din urmă sunt obținute cu încălcarea legislației sau acestea sunt interpretate abuziv de către organele competente, proba urmează să fie înlăturată de la cauza penală.

Din cele enunțate anterior, putem constata că regula aprecierii libere a probelor într-un proces penal admite că fiecareia îi este acordată o anumită valoare și însemnătate, dat fiind faptul că ele nemijlocit oferă acele informații necesare pentru soluționarea cauzei, iar nerespectarea cerințelor legislative privind administrarea lor duce nemijlocit la nulitatea acțiunilor efectuate și, desigur, la nulitatea probei obținute.

Metode si materiale aplicate. Având în vedere complexitatea și specificul temei studiate, în contextul analizei realizate a fost aplicat un sistem de metode de cercetare, cum ar fi: metoda logică, metoda comparativă, metoda analizei sau metoda sistematică, iar segmentul respectiv de analiză a fost studiat de către marii teoreticienii doctrinari cum ar fi: Dolea I., Bîcu V., Tanoviceanu I., Toader T., Neagu I., Tulbure A., Бурмагин С., Чельцов М.; Орлов Ю. și alții.

Rezultate obținute și discuții. Procesul penal fiind definit ca o activitatea cognitivă, realizată exclusiv doar de către subiecții procesuali înzestrați cu atribuții specifice, prevede realizarea unui scop bine stabilit ce constă în apărarea împotriva infracțiunilor a statului și societății, privite ca un grup de persoane cu trăsături și caractere individuale.

Astfel, această activitate considerată supremă segmentului juridic național, urmează a fi desfășurată într-o manieră care ar garanta faptul că nicio persoană nu va fi ilegal bânuită, învinuită sau supusă pedepsei penale pentru comiterea unei fapte amorale prevăzute de lege ca fiind infracțiune. Prin urmare, din definiția enunțată mai sus reiese că, pentru a fi realizat scopul dorit de organele judiciare, este necesar de a fi cunoscute toate circumstanțele unei fapte, lucru realizabil numai datorită efectuării unui ansamblu de acțiuni de urmărire penală, grație cărora este posibilă stabilirea tuturor datelor cu privire la crimă și infractor, și anume informații obținute datorită cunoașterii noțiunii de probă ca fiind acele elemente indispensabile ce stabilesc vinovăția infractorului, care la rândul lor sunt determinate și prezentate cu ajutorul mijloacelor de probă și al diverselor procedee prevăzute de lege.

Așadar în scopul obținerii veridicității în cadrul investigării unui proces penal, este necesară realizarea unei activități calitative din punct de vedere juridic în care participanții la un proces efectuează acțiuni de urmărire penală respectând obligativitatea de a cerceta sub toate aspectele, complete și obiectiv, toate circumstanțele cauzei, indiferent de faza procesuală de investigare. Iar acest lucru nu poate fi realizat în lipsa existenței unor dovezi prompte prezente în orice proces judiciar, iar cu privire la segmentul penal, toate dovezile ce permit aflarea adevărului, cum s-a menționat anterior, poartă denumirea de probe.

În această ordine de idei, legea procesual-penală înaintea cerința prezenței la orice probă administrată a unei astfel de însușiri obligatorii precum este *admisibilitatea*, menționând faptul că probele obținute cu încălcarea legii în vigoare sunt recunoscute ca neavând putere juridică și nu pot fi puse în baza învinuirii, precum și să fie folosite pentru dovedirea circumstanțelor necesare pentru soluționarea cauzei. Din această regulă rezultă că nu doar circumstanțele ce afirmă învinuirea, ci și dovedirea oricăror altor împrejurări, inclusiv acelor care atenuază răspunderea învinuitului, trebu-

ie să se bazeze pe probe admisibile.

Dacă regulamentele procesuale privind colectarea probelor sunt efectuate cu încălcarea legislației, atunci drept consecință sunt puse în pericol deplinătatea și veridicitatea întregului material probator, prin urmare, stabilirea admisibilității precum și a inadmisibilității probelor este o condiție necesară a utilizării lor în cauza penală, iar importanța acestei însușiri a probelor determină necesitatea cercetării sub toate aspectele, completă subiectivă și obiectivă a circumstanțelor cauzei.

În acest sens menționăm faptul că în lipsa probelor de acuzare, nu va exista nicio sentință prin care infractorul va fi recunoscut vinovat pentru ilegalitatea comisă. Astfel, cu toate că probele nu pot fi mărginite și diferă de la caz la caz, Codul de procedură penală prevede faptul că indiferent de numărul și importanța lor pentru soluționarea cauzei, ele urmează a fi obținute și anexate la cauza penală doar în conformitate cu dispozițiile legislației procesual-penale.

Cunoașterea veridicității unei cauze penale, după cum se știe, se realizează doar datorită existenței probelor, însă grație specificului său, această obligație de a administra legal acele date necesare pentru soluționarea justă a unei cauze penale nu dețin o însușire tocmai deplină. Deci, analizând forma de desfășurare a urmăririi penale, observăm că aceasta se desfășoară doar sub clauza asigurării de către organele competente a obținerii corecte și prompte a probelor. Din acest fapt reiese că în realizarea competențelor sale, subiecții de drept procesual nu sunt în drept de a justifica violarea drepturilor constituționale ale persoanei, motivând că aflarea adevărului urmează a fi realizată „*cu orice preț*”, fapt pentru care proba obținută va fi supusă nulității, iar cauza penală va fi încetată datorită imposibilității demonstrării vinovăției făptuitorului [3].

Făcând astfel o paralelă cu legislația altor state cu privire la segmentul investigat, observăm faptul că, în conformitate cu art. 97 din Codul de procedură penală al României, proba este definită ca fiind orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal [3], iar teza finală a acestui articol menționează faptul că o informație pentru a fi recunoscută probă, necesită să întrunească obligatoriu condiția că aceasta participă la determinarea adevărului în cadrul unei cauze penale.

Prin urmare, ca și în legislația națională, codul de procedură penală al României prevede că regula de care se conduce instituția probațiunii într-un proces, este cea a obținerii tuturor elementelor de fapt, reunite sub noțiune de probe, care urmează a fi apreciate ca fiind concludente, pertinente și utile.

Deși, prin dispozițiile art. 62 al aceluiași act normativ se instituie regula potrivit căreia „în vederea aflării adevărului, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să lămurească cauza sub toate aspectele, pe bază de probe” [9, p.14], de la respectiva normă, însăși legiuitorul a indicat unele abateri sau, mai bine spus, unele devieri, conform cărora nu necesită a fi confirmate cazurile și circumstanțele unanim recunoscute, cum ar fi: ipotezele legiuite, întâmplările vizibile și cele evidente.

Teoreticienii români univoc sunt adepți ai aceleiași idei precum și doctrinarii naționali, și anume cu privire la rolul și valoarea probelor în procesul penal, unde aceștia evidențiază dominarea necesității administrării dovezilor întru îndeplinirea scopului procesului penal prevăzut expres de legislația ambelor state, însă în același moment indică modalitatea de administrare a probelor sau, mai bine spus, expres prevăd care sunt condițiile necesare de respectat pentru ca proba obținută să nu fie declarată inadmisibilă și ulterior exclusă din dosarul penal.

Codul de procedură penală al României la articolul 101 definește „*principiul loialității administrării probelor*”, iar ideea ce se desprinde din această normă se referă la faptul că nu se admite aplicarea de violență fizică sau psihică asupra participantului la proces, este interzisă amenințarea acestuia, precum și garantarea, convingerea, determinarea sau oferirea de favoruri cu scopul de a acumula informații ce ar servi drept dovezi. De asemenea, este inacceptabilă utilizarea de procedee sau tehnici de discuție ce în mod direct prejudiciază maniera subiectului chestionat de a formula corect în baza propriilor amintiri acele declarații ce vor putea forma imaginea corectă a infracțiunii.

În cele din urmă, putem constata faptul că exigențele privind admisibilitatea probelor în legislația României sunt identice comparativ cu prevederile naționale, și anume Codul de procedură penală al României la art. 102 expres indică faptul că probele obținute prin tortură, precum și probele derivate din acestea nu pot fi folosite în cadrul procesului penal ... Probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal și probele derivate se exclud dacă au fost obținute în mod direct din probele obținute în mod nelegal și nu puteau fi obținute în alt mod [3].

Astfel, în competența ofițerului de urmărire penală lipsește posibilitatea de a folosi agresivitatea, presiunea fizică sau psihică ori diferite modalități de asuprire a unui participant, aceste ilegalități fiind prin specificul lor legate de strângerea probelor. Asemenea acțiuni adeseori sunt realizate doar cu scopul de a fi descoperită o infracțiune, iar nerespectarea legii penale prin faptul că un subiect activ de drept a comis o interdicție reprezintă infracțiunea de abuz în serviciu sau infracțiunea de tortură, ambele prevăzute de Codul penal al României, precum și de cel al Republicii Moldova. Astfel,

niciun temei sau excepție sau indicația conducătorului nemijlocit nu are puterea juridică de a obliga un subiect să utilizeze forța fizică ori psihică prin cauzarea de dureri sau chinuri în scopul obținerii de informații ori a obținerii recunoașterii comiterii ilegalității din partea bănuțitului.

Drept urmare, legislația României definește termenul de „tortură” ca fiind orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuțită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane [5].

În acest sens, CtEDO, în practica sa, a constatat existența nerespectării prevederilor art. 3 din Convenție, și anume în cazul folosirii unor procedee de obținere a declarațiilor sau a altor tipuri de informații cum ar fi: „Spânzurătoare Palestiniană”; victima fiind suspendată de mâinile legate la spate [1], [Trocin c. Moldovei (2021)], utilizarea violenței fizice prin aplicarea de lovituri sau tortură [Orhan c. Turciei (2002)], îmbinarea diferitor procedee înjosoare în momentul chestionării cum ar fi aplicarea cagulei peste capul suspectului, supunerea acestuia la zgomot, lipsirea de hrană sau de odihnă cu scopul de a obține recunoașterea sa în comiterea unei infracțiuni. Prin urmare, un exemplu elocvent ar fi cauza Irlanda vs. Regatul Unit (hot. din 18.01. 1978), unde CtEDO a menționat că combinarea celor așa numite „cinci tehnici” (impunerea persoanei de a sta la perete, aplicarea cagulei, expunerea la zgomot, privarea de somn, privarea de mâncare și băutură) – „tehnici de dezorientare” sau „privare senzorială” au fost apreciate ca tratament inuman și degradant [8].

Folosirea unor astfel de mijloace sau procedee cu scopul de a administra probe reprezintă o violare a drepturilor omului.

În acest sens necesită a fi concretizat faptul că simpla mărturie a unui participant precum că în procesul audierii acestuia au fost utilizate modalități de asuprire, i-au fost înaintate unele angajamente sau imbolduri cu scopul de a căpăta date necesare soluționării procesului, nu este destulă pentru a elimina această probă, dat fiind faptul că subiectul care infirmă precum că ar fi fost supus unui tratament degradant sau inuman este obligat nemijlocit să dovedească acest fapt.

Tangențial celor enunțate anterior, remarcăm faptul că în practica

CtEDO au fost înregistrate numeroase cazuri în care persoana a fost privată totalmente de dreptul de a avea un proces echitabil, chiar de la etapa incipientă a procesului penal, și anume atunci când într-o cauză penală privind circulația ilegală de droguri a fost dispusă folosirea colaboratorilor confidenți aflați sub acoperire, care însăși au fost cei care l-au instigat pe viitorul infractor să devină intermediar într-un sistem criminal, fapt pentru care acesta ulterior a fost tras la răspundere. Drept remarcă, în acest sens menționăm faptul că nu necesită a fi motivată utilizarea informațiilor în scopul stabilirii vinovăției persoanei, datele fiind administrate datorită provocării sau instigării comiterii ilegalității chiar de organele de poliție.

Practica judiciară a Curții privind cauzele judecate contra țării noastre, și anume cauza Morari contra Republicii Moldova, indică faptul că „Provocările organizate de poliție au loc atunci când ofițerii implicați – fie membrii forțelor de securitate, fie persoanele care acționează conform instrucțiunilor lor – nu se limitează doar la investigarea activității criminale într-o manieră pasivă, dar exercită asupra subiectului o influență de natură să-l determine la săvârșirea unei infracțiuni pe care în mod normal nu ar fi comis-o, cu scopul de a permite stabilirea infracțiunii, inclusiv să furnizeze probe și să facă posibilă acuzarea [2].

Regula enunțată se răsfrânge și în cauzele Bannikova v. Rusia și în cauza Veselov și alții contra Rusiei, unde în partea rezolutivă a hotărârii, jurații Curții Europene au menționat că acțiunile secrete realizate de către agenții sub acoperire obligatoriu sunt efectuate într-o formă inactivă, lipsită de vreo constrângere în urma căreia persoana este predispusă de a comite infracțiuni.

Dacă în procesul investigării unei cauze au fost administrate probe cu încălcarea legislației, excluderea acestora se realizează în conformitate cu art. 102 Cod de procedură penală al României, unde este prevăzută norma de incriminare ce stipulează că informațiile administrate în urma aplicării față de oricare participant a unui tratament inuman sau degradant sunt interzise de a fi utilizate sub orice formă în procesul penal, iar acestea obligatoriu vor fi înlăturate de la dosar indiferent de etapa, lucrul depus sau prejudiciabilitatea faptei comise, dat fiind faptul că dezideratele respective nu reprezintă un moft al legiuitorului național, dar constituie o prevedere a Convenției Europene, care la art. 3, garantează „interzicerea torturii”.

În Decizia nr. 383 din 27 mai 2015, Curtea Constituțională a României a constatat că o probă nu poate fi obținută nelegal decât dacă mijlocul de probă și/sau procedeul probatoriu prin care este obținută este nelegal [6], având în vedere în acest sens nemijlocit eroarea de fond sau de formă comisă de către organul de urmărire penală în cadrul obținerii, ridicării sau dobândirii de probe.

Așadar, suntem de acord cu mențiunile legiuitorului, conform cărora este binevenită folosirea sistemului procesual al nulităților, dat fiind faptul că în conformitate cu art. 102, alin. (3) din Codul de procedură penală al României, exclusiv doar acțiunile de urmărire penală care au stat la temelia dispunerii obținerii de probe pot cădea sub incidența nulității relative ori, după caz, chiar nulității absolute, cele din urmă fiind considerate drept o violare a drepturilor constituționale ale omului, care urmează a fi înlăturate doar prin eliminarea sau înlăturarea probei.

Probele derivate din acele date administrate ilicit nu vor fi înlăturate direct din cumulul de informații de acuzare. În acest sens judecătorul de cameră preliminară analizează detaliat relația dintre elementele obținute ilegal și eventualitatea ca acestea să fi fost dobândite în alt mod. Astfel, în cazul stabilirii prezenței relațiilor de cauzalitate dintre probele administrate cu încălcarea legislației și acele date sau informații rezultate tot din cele din urmă, judecătorul de cameră preliminară se va pronunța legal asupra acestui fapt prin constatarea nulității tuturor actelor ce au luat naștere datorită nerespectării legii.

În acest sens este necesar de menționat faptul că obiectul procedurii camerei preliminare îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală [3].

Concluzii. Analizând cele expuse, putem observa că în înfăptuirea justiției, legislația României, comparativ cu legea procesual-penală a Republicii Moldova, cunoaște un nou participant la proces, și anume „*judecătorul de cameră preliminară*”, care făcând parte din reprezentanții părții acuzării ce se pronunță în camera de consiliu, prin încheiere se comunică de îndată procurorului, părților și persoanei vătămate, iar în cazul în care judecătorul de cameră preliminară constată neregularități ale actului de sesizare sau în cazul în care sancționează potrivit art. 280-282 Codul de procedură penală al României, actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii ori dacă exclude una sau mai multe probe administrate, în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii, procurorul remediază neregularitățile actului de sesizare și comunică judecătorului de cameră preliminară dacă menține poziția de trimitere în judecată ori solicită restituirea cauzei.

Analizând cele mai sus relatate, considerăm faptul că prezența unui astfel de participant în procesul penal național cum este judecătorul de cameră preliminară ar oferi o garanție mai sigură la înfăptuirea justiției, prin faptul că actele procesuale din dosarul trimis în instanța de judecată nu vor putea fi excluse sub prezumția de nulitate, iar probele administrate nu vor putea fi declarate inadmisibile, grație controlului efectuat de către judecător.

Referințe bibliografice

1. Aisling Reidy, Interzicerea torturii, Ghid privind punerea în aplicare a articolului 3 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. Editat în Republica Moldova, 2003, disponibil pe:
http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/interz_torturii.pdf (accesat la 12.07.2022).
2. Cauza Morari c. Republicii Moldova (Cererea nr. 65311/09). Hotărârea de la Strasbourg din 8 martie 2016, secțiunea a doua, pag. 5, disponibilă pe: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docxCASE%20OF%20MORARI%20v.%20THE%20REPUBLIC%20OF%20MOLDOVA.docx&logEvent=False>, (accesat la 05.06.2022).
3. Codul de procedură penală al României din 1 iulie 2010. Publicat în M.O. nr. 486 din 15 iulie 2010.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251, art. 699.
5. Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984, la care România a aderat prin Legea nr. 19 din 9 octombrie 1990.
6. Decizia nr. 383 din 27 mai 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (2) și ale art. 342-346 din Codul de procedură penală. Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 535 din 17 iulie 2015.
7. Ghirdoveanu I., Hărăboiu F. Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal, disponibil pe <https://www.juridice.ro/535174/probele-mijloacele-de-proba-si-procedeele-probatorii-in-procesul-penal.html> (accesat la 02.06.2022).
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturile Omului și a Libertăților Fundamentale.
9. Păun A. Rezumat al tezei de doctorat cu titlul Aspecte legislative, teoretice și de practică judiciară privind probațiunea în cazul luării, revocării și încetării de drept a măsurilor de prevenție, București 2014, p. 14.